ШУПТУ СОҢГУЛДАЛАРЖЕ!

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч. МАРТ 5 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 55 (4845).

Өртээ 2 көп.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң тиилеттирбес блогу дээш, Коммунистиг партия дээш, бистиң чуртувуска коммунизмниң долу тиилелгези дээш чаңгыс кижи деп бадылаалыңар!

ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР

Бүгүн Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының край, область, округ, район, суур болгаш көдээ Советтеринге соңгулдаларның хүнү. Ажылчы чоннарның иштинден шылгарап үнген эң-не төлептиг кижилерни Совет эрге-чагырганың чер-чер органнарынга соңгуур. Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң улусчу блогу бо соңгулдаларга база дагын чайыннанчак тиилелгени чедип алыр.

Коммунизм тургузуушкунун калбартырының улуг-чаагай сорулгаларын боттандырып турар бистиң чуртувустун улустарының маадырлыг ажыл-херектеринде шылгарааңгай болуушкуннарының үезинде чер-чер Советтеринге соңгулдалар болуп турар. Совет чурт коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының эң чугула үези — төөгүлүг чеди чылдың баштайгы ийи чылдарының онаалгаларын чедиишкинниг күүсеткеш, оон үшкү чылынче кирипкен.

Бо чылын ССРЭ-ниң экономиказы бурунгаар улуг базымны кылыр дээрзинге совет улус бүрүн бүзүрелдиг. Оон тодаргай бадыткалы болза партияның XXII съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннер-биле ужуражыр, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжының улам бедик чадаже көдүрүлгени болур. Совет улус бодунуң төрээн партиязының удуртулгазы-биле коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар дээш демиселге чаа-чаа бедиктерни чаалап ап турар.

Партияның болгаш чазактың ада-сагыш салыышкынынга чалгынналган тыва улус хөй национал акы-дуңма совет улустарның хамыктың мурнунда улуг орус улустуң дузаламчызы-биле өөрүшкүлүг, байшыдалгыр, аас-кежиктиг амыдыралда чурттап, коммунизм тургузуушкунунуң улуг сорулгаларын шиитпирлээринге боттарының кылып шыдаар салыышкынын киирип турар. Бистиң чедиишкиннеривис маргыш чок улуг. Ынчалза-даа партия совет улусту чедиишкиннерге мөнгзргенмес, ажыл-херекти партийжи, шүгүмчүлекчи ёзу-биле көөр чанчылга, сонсаал чокка бурунгаарлап чоруурунга, четпестерге эптеш чок болурунуң ёзузунга өөредип турар.

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннарының мурнунда бо чылын улуг болгаш харыысалгалыг сорулгалар салдынган. Чеди чылдың үшкү чылының планын, бодувустун алган социалистиг хүлээлгелеривисти күүседир төлөзде чаа-чаа бедиктерни чаалап алыр ужурлуг бис. Областың чурт үлетпүрүнүн ниити продукциязы эрткен чылга деңнээрге 11 хуу, тарылга шөлү — 20,2 муң гектарга немей өзер. Күрүнеге мал ажылының продуктуларын болгаш тараа садарын, малдың баш санын өстүрерин дыка көөдүдир талазы-биле областың ажылчы чоннары бо чылын бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Күрүнеге 100 муң тонна тарааны, 18 муң тонна эштти, 15 тонна сүттү, 1700 тонна дүктү садары областың улус ажыл-агыйының планында көрдүнген.

Бистиң тараажыларывыс болгаш малчыннарывыс дүжүттү бедиделиниң, мал ажылының продуктулуг чоруун көдүреринің тодаргай хемчеглерин боттарының хүлээлгелеринде айытыан. Ылаңгыя муң-муң га черлерни суггарарын боттандырар.

Эвилелге ужур-дузалыг чеди чылдың улуг тудугларының — «Тыва кобальт» болгаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттарның тудуушкуну бо чылын дүргедеткен темпилер-биле чоруттунар.

Кадык камгалал, улус өөредилгези болгаш өске-даа хемчеглерге акшаландырыышкын, улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннар дыка улуг хемчээлдерге өзер. Бо хемчеглерни чедиишкинниг боттандырары ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин, оларның чаагай байдалын улам ыңай бедидерин хандырар.

Чер-чер Советтеринге соңгулдаларга белеткелдің үезинде ажылчы чоннар депутаттарынга кандидаттар-биле ужурашкан хуралдарга ажылагый болгаш культура тургузуушкунунуң ам-даа шиитпирлеттинмээн сорулгаларынче, ылаңгыя ажылда четпестерни шиитпирлиг чайладырынче партия болгаш совет органнарның удуртукчуларының, депутаттарга боттарының кандидаттарының кичээнгейин угландырган. Чеди чылдың үшкү чылында областың ажылчы чоннарының алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннинг күүседириниң чугула курлавыры болур мурнакчыларның болгаш чаартыкчыларның байлак дуржулгазын бүгү ажыл-ишчилериниң ажыглалы болдурган турарын чедип алырын, улус ажыл-агыйын удуртурунуң аргаларын үндезини-биле экижидериниң чугулазын соңгукчулар чугаалап турганнар. Бо чагыглар Советтерниң чаа соңгудар депутаттарының хүн бүрүдеги практиктиг ажыл-чорудулгазынга угланыышкын болган турар ужурлуг. Ажылчы чоннарның чептүг негелделеринге дыннангыр болуру, оларның тодаргай күүселдезин хандырарын чедип алыры партия организацияларының, Советтерниң, хамыктың мурнунда оларның депутаттарының соңгаарладып болбас сорулгазы болур.

Совет кижилер коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң улусчу блогунуң кандидаттары дээш бадылавышаан, боттарының кайгамчык Төрээн чурту дээш, бистиң бүгү тиилелгелеривистиң удуртукчузу болгаш организакчызы Коммунистиг партия дээш, коммунизм дээш бадылаарлар.

Шупту соңгулдаларже!

Свердловск областа Ленин орденин тывыскан

СВЕРДЛОВСК. (СЭТА). СЭКП ТК-нын Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев Ленин орденин Свердловск областа март 3-те тывыскан.

Областың ажылчы чоннарының төлөлекчилери болгаш чурттун өске-даа районнарындан келген аалчылар 1.400 хире кижи байырлыг хуралга олурушканнар.

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринге чедиишкиннери дээш, тарааны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдеткени дээш Свердловск областа ол улуг шанналды тывыскан.

Курган областа Ленин орденин тывыскан

КУРГАН. (СЭТА). Март 4-те СЭКП область комитединиң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң байырлыг хуралынга СЭКП ТК-ның бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. С. Хрущев Курган областың төлөлекчилеринге Ленин орденин тывыскан. Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинде чедиш алган чедиишкиннери дээш ол бедик шанналды областа тывыскан.

Абхазияның ажылчы чоннарынга байыр

МОСКВА. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Совет эргечагырганы Абхазияга тургускан-ының 40 чыл болганы-биле холбаштыр Грузияның КП-зының Абхаз обкомунга, Абхаз АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунга болгаш Абхаз АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагаа чоруткан.

Байырлыг чагаада чугаалап турары болза: Абхазияның ажылчы чоннары эрткен дөртен чылдарның дургузунда Грузияның өске-даа улустары-биле кады сырый дем каттыштырбышаан, бистиң чуртувустун бүгү улустарының акы-дунмалышкы дузаламчызының ачызында социал-экономиктиг ханы чаартыышкыннарны кылып, улус ажылагыйының, эртемниң болгаш культураның хөгжүлдезинге улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Абхаз республиканың улус ажылагыйының бүгү-ле адырларын хөгжүдериниң аажок улуг аргалары ында бар дээрзин байырлыг чагаада демдеглээн болгаш Абхазияның ажылчы чоннары салдынган сорулгаларны алдарлыы-биле күүседир. чеди чыл планын күүседиринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр деп быжыг бүзүрел илереттинген.

Николай Тестов биле Күжүгет Кан-оол олар Чадааның райүлетпүр комбинадының аныяк чазаныкчылары. Оларның кылып бүдүрген эт-херекселлери шынар болгаш хевир талазы-биле бедик үнелелди ап турар.

Аныяк чазаныкчыларның аттары комбинаттың хүндүлел самбыразынга ам 2 чыл улаштыр туруп, коллективтиң бедик хүндүткелин чаалап алганнар.

Чурукта: чазаныкчылар Н. Тестов болгаш К. Кан-оол олар бижик столун эптеп турлар.

СОҢГУЛДАЛАР ХҮНҮНДЕ

Белектиг ужуражып турар

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуг эргелелиниң коллективи соңгулдалар хүнүнге күш-ажылчы белектиг ужуражып турар. Бирги тудуг участогунда П. Карпенцовтуң комплексилиг бригадазы февральдың планын 150 хуу күүседирин хүлээнгеш, херек кырында 157 хуу күүсеткен. Оларның амгы кылып турары 2 каът чуртталга бажыңының тудуу шалыкын чоруп турар.

Монгуш Кара-оолдуң удуртканы дашчыларның коммунистиг күш-ажыл бригадазы январьның бүдүрүлге планын 140 хуу, февральдың хуусаа бетинде — 138 хуу күүсеткен. Олар ам бир угда 200 кижи чемненир ресторанның дөжээн салып эгелээн.

Комсомолчу-аныяктарның О. Хлопков удуртканы бызанчылар бригадазы база багай эвес ажылдап турар. Аныяктар бригадазы чуртталга бажыңнары тудар талазы-биле февральдың планын 128 хуу күүсеткен.

Т. ТАЛГАНЧИК.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

Азербайджанның нефть казыкчылары съезд мурнунуң күш-ажылчы ээлчээнге киржип эгелээш, чуртка эң ханы 6000 метр чер үттээрин белеткеп турар. Оны Апшерон чартык ортулуунга май айдан эгелеп үттеп эгелээрин олар хүлээнген. Анаа нефтини болгаш газты черниң ханызындан шинчилеп үттээр ажыл чоруттунар. Амгы үеде Бакуда үш кезек черлерде черни беш километр ажыг хандыр үттей берген.

Татарияның чер иштиниң шинчилекчилери съезд мурнунуң чарыжынга киргеш, чеди чылдың үшкү чылын хуусаа бетинде доозар деп хүлээнгеннер. Анаа «хара алдынын» беш кезек черге чаа ажыдыышкыннарын кылыр дээн болгаш 10—15 муң метр ханы черлерни немелде кылдыр үттеп казар.

Петров — Забайкаль метталургия заводунуң коллективи февраль онаалгазын чедиишкиннинг боттандырган. Бирги мартен суугузунуң кан эзилдирикчилери эн бедик көргүзүглүг болган: комсомолчу Григорий Заплава бодунуң бригадазы-биле кады февраль айда СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар кылдыр пландан дашкаар 88 тонна каңны эзилдирген.

1960 чылдың IV кварталында Николаево садыг порту бирги черни алгаш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун болгаш бирги шаннал-биле демдеглеткен.

Чаа чылда портчулар база-ла кызымаккай ажылдап турар: ийи неделяның программазы 105,6 хуу күүсеттинген. 10 айларның программазын СЭКП-ниң XXII съездизинің ажыттынар хүнүнге чедир күүседир деп портчулар хүлээнген.

(СЭТА).

Бистиң агитпунктувуста

СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң шиитпирдери ажылчы чоннарның ортузунга политиктиг ажылды организастаарын амгы үеним негелделеринге дүүштүр тургузарын негеп турар. Маңаа үндезилээш, Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунда партия организациязының Чаа-Суурда агитпунктузу бодунуң ажылының аргазын экижитпишаан, агитаторларның составын чаарты тургускан турган.

Агитколлективте 20 агитаторлар бар. Оларның иштинде көдээ ажылагыйның тускай эртемниглери, башкылар, медицина ажылдакчылары бар. Агитаторларны тус-тус участоктарга быжыглаарда оларның тускай мергежилин барымдаалаары чугула деп көрген бис. Чижээлээрге, мал ажылында турар колхозчуларга мал ажылының тускай эртемниглери агитаторларны быжыглаан. Агитаторларның ажылын мыңыг хевир-биле хуваарга, агитас-массалыг ажылдар колхозчуларның ажыл-хөрээ-биле, амыдыралы-биле холбаалыг болуп, оларның хүн бүрү ажылынга практиктиг дузаны чедирер.

Агитпунктунуң ажылын чоруларда, оон кол угланыышкыны агитаторларның ажылын башкарып, организастаары агитпунктуну политиктиг ажылдың төвү болдурарын барымдаалап турар бис. Агитпунктунуң ай санында азы кандыг-бир чугула сорулга-биле холбашкан тускай планын чогаадып кылгаш, ону партия организациязынга бадыладып турар. Ол планга агитаторларның семинарларын, хуралдарын, кылыр лекцияларның, беседаларның темаларын болгаш өске-даа хемчеглерни айтып ап турар.

Соңгулдаларга белеткелдер үезинде база СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң материалдарын таныштырар талазы-биле агитаторларның сорулгаларының дугайында семинарны организастап, бо талазы-биле чугула материалдар-биле агитаторларны хандырган. Оон түнелинде агитаторларның ажылдап турары мурнукузундан экижип, ажыл-агый, амыдырал-биле эки холбашкан. Ам бистиң агитаторларывыстың хөй нуруузу боттарының участоктарында кижилерниң кайда ажылдап, үлүг-нормазын канчаар күүседип турарын, оларның амыдырал-чурталгазын, уругларының өөредилге-кижизидилгезиниң байдалын эки билир. Агитаторлар Байыр, Көпеек, Кодан-оол, Сундуй-оол болгаш өскелер-даа агитас-массалыг ажылды ынчаар эде тургускаш, эки түнелди чедип алганнар.

Агитпунктуну болгаш суурну көскү агитация-биле шимээринче, хана солунларның ажылынче чугула кичээнгейни салып турар бис. Оон түнелинде агитпункт болгаш суур лозунгар-биле, плакаттар болгаш көргүзүглер-биле дериттинген. «Мурнакчы» хана солунувус чогуур өйүнде үнүп, 20 ажыг материалдарны чырыткан.

С. ТУМАТ,
агитпункт эргелекчизи.

СЭКП-ниң XXII съездизинге ЧАА БЕДИКТЕРЖЕ

Төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылының IV кварталында областың автоажыл-агыйларының аразынга калбарган социалистиг чарышка киржип тура чедип алган бедик көргүзүглери дээш Сельхозтранстың автобаазазының коллективинге СЭКП обкомунун, облкүүскомнун болгаш областың профэвилелдер чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Сельхозтранстың автобаазазының коллективи IV кварталда пландан ажыр 65 муң тонна янзы-бүрү чүүктерни 2382 муң тонна-километрге сөөрткен, чүүк сөөртүрүнүн бот-үнезин 6 көпеекке чиигеткен, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинге улур 5 хуу бедиткен болгаш он-он тонна кыварчаар материалдарның камналгазын чедип алган.

Чеди чылдың үшкү чылын автобаазаның коллективи база шалыпчы темпилер-биле эгелээн. Январь айның онаалгазын автобаазаның чолаачылары бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткеннер, а февральдың планын тонна талазы-биле 138 хуу, тонна-километр-биле 140 хууга күүсеткеш күш-ажылчы бедик чедиишкинин чедип алганнар.

Чедип алган чедиишкиннери моон соңгаар улам быжыглавышаан, автобаазаның чолаачылары, гараж ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары партияның XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка улуг чедиишкиннерни чедип алырын мурнакчы коллективке шилчиир Кызыл тукту тыпсып тура СЭКП обкомунун секретары эш А. В. Анкудинов күзээн.

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдериниң талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин күүседир дээш демисешпишаан, областа бо чылын эрткен чылдаагызынга деңнээрге тарааны барык ийи катап хөйну күрүнеге дужаар, ол ышкаш 18 муң тонна эштти, 15 муң тонна сүттү, 1700 тонна дүктү садар болгаш 50 муң гектар күр черни андарары планда көрдүнген. Бо планны күүседиринге областың колхозтарының, совхозтарының ажыл-ишчилери-биле кады Сельхозтранстың автобаазазының коллективи бүгү курлавырларын болгаш техниканы долузу-биле ажыглап тургаш, күжениишкиннинг ажылдаар ужурлуг — деп, эш Анкудинов чугаалаан.

ЧҮГЛЕ ПЛАННЫ ЭВЕС, А СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

Чеди чылдың үшкү чылында Сельхозтранстың автобаазазының коллективиниң мурнунга улуг сорулгалар салдынып турар. План ёзугаар ол коллектив бо чылын 200 муң тонна чүүктү 8 миллион тонна-километрге сөөртүр ужурлуг. Ол дээрге эрткен чылдаазынга деңнээрге планның барык 1,5 катап улгатканы ол.

— План улуг, ынчалза-даа ону күүседип болурунун аргалары бисте бүрүн бар. Чүгле план күүселдези-биле кызыгаарлаттынып болбас ужурлуг бис. Оон кырынга 200 муң тонна чүүктү 1,5 миллион тонна-километрге сөөртүр деп бедиткен хүлээлгелерни ап тур бис — деп, автобаазаның начальниги эш Громов чугаалаан.

Алган бедик хүлээлгелериниң күүселдезин чедип алырда автобаазаның коллективинден бир-ле дугаарында эрткен чылдың четпестерин шиитпирлиг чайладыры, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары, мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередири болгаш бар техниканы долу күүзү-биле ажыглаары негеттинип турар.

Областа мурнунда турган 7 совхозтарга немей 6 чаа совхозтар организастаттынган. Ол чорук коллективтин улам күжениишкиннинг ажылдаарын болгаш чаа совхозтарга шеф дузазын күштелдирерин хүлээдирип турар.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш демисел коллективте онза күштелип турар. Эрткен чылын ол бедик ат дээш чүгле 3 бригада демисежип турган болза бо чылдың баштайгы ийи айларында оларның саны 8 четкен. Коммунистиг ёзубиле чурттаарын, ажылдаарын болгаш өөренирин күзеп турарларның саны хүн бүрү өзүп турар. Анаа үндезилээш чоокку үеде бүгү коллектив коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп ат дээш патриотчу демиселге кириптеридге белен дээрзин эш Громов болдунуң саналынга чоргаарал-биле медеглээни өөрүнчүг.

Шилчиир Кызыл тукту быжыыбиле кадагалазын дээш, ол туктун алаа-биле бүгү коллективти чаа-чаа улуг чедиишкиннерже сорук киирзин дээш ону автобаазага коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп атты бир-ле дугаарында чедип алган бригадага дамчыдып берген.

КАЖАН-ДАА, КЫМГА-ДАА БЕРБЕС ДЭЭШ

Шилчиир Кызыл тукту ап тура, ону моон соңгаар кажан-даа, кымга-даа бербезивисти СЭКП обкомунун, облкүүскомнун болгаш областың профэвилелдер Чөвүлелиниң мурнунга бадыткап тур бис — деп, автобаазаның мурнакчы чолаачылары Былин, Труханов, Бухаров, Колупаев олар хуралга бүзүрелдиг сөзүн бергеннер.

Автобаазаның коллективи быжыг найыралдыг, ёзулуг ажылчын коллектив. Коллективтин берген сөзү — кылган ижи-биле бадыткаттынар дээрзинге чигзиниг турбас.

«Дугуйлар чуглуп-ла турар болза, план база күүсеттинип-ле турар» — деп, чолаачыларның үлегер чугаазы бар. Бис дугуйларның соксаал чок чуглурун азы автомашиналарның үрелиишкин чок ажылдаарын хандырарын хүлээнип тур бис — деп, септекчилер бригадаларының удуртукчулары Саламатин, Струков, Голубцов олар чугаалап турар.

Мурнунда салдынган сорулгаларны чедип алырынга коллективтин бүгү кежигүннериниң күзел чуткулдуунге үндезилээш, боттарының арга курлавырларын санап көргеш, автобаазаның чолаачылары, септекчилери болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары 11 айларның планын октябрь 17-де, чыл планын ноябрь 7-де күүседир, 80 муң литр бензининиң камналгазын чедип алыр болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, чүүк сөөртүрүнүн бот-үнезин чиигедир деп бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Д. САРЫКАЙ.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынче

МОСКВА. (СЭТА). Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының XV сессиязының ийиги кезээнге киржири-биле ССРЭ-ниң төлөлери март 3-те «ИЛ-18» деп тускай самолёт-биле Москвадан Нью-Йоркче ужудуп чорупкан. Төлөлерниң составында А. А. Громыко (төлөлерниң баштыңы), В. А. Зорин, А. А. Соболев, С. Г. Лапин, З. В. Миронова олар кирип турар.

Украинаның төлөлери УССР-ниң Даштыкы херектер министри Л. Ф. Паламарчукка баштаткан, Белоруссияның төлөлери — БССР-ниң Даштыкы херектер министри К. В. Киселевка баштаткаш ол-да самолёт-биле КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынче ужудуп чорупканнар.

Төлөлерниң оралакчылары, чөвүдекчилери болгаш экспертнери Нью-Йоркче база чорупканнар.

СОВЕТ ДЕМОКРАТИЯ-КОММУНИЗМ

ХОЙЖУНУҢ ААЛЫНДА

РЕПОРТАЖ

Шээр малды семиртирде,
Шеми бажы сериин чайлаг.
Арбын малды азыраарда
Ажык бажы амыр чайлаг...

Көшкүн мал ажылдыг тыва кижилериҥ шаг-төөгүден бээр ырлап келген мыҥдыг ырызы бистиҥ бо хүннерде база-ла хей-аът киирикчи ужур-дузалыг.

Бодунуҥ кара чажыҥдан ойнап өскен шемизин, оон сериин чайлаглары, ниитиниҥ байлаа болур хой малын мактап ырлаан бо ыры Куулар Сереҥмаага база-ла эргим үнелиг ышкаш сагындырар.

Ада-иезиниҥ аалынга чоруур үезинден бээр-ле Серенмаа мал ажылынга чаҥчыккан, ылаҥгыя хой кадарарынга, чаш, анай хураган ажаарынга онза мергежилдиг болу берген.

Серенмаа 6 чыл мурнунда Шемиде «Большевик» колхозтуҥ хойжузу болу берген. Ажылдап киргениниҥ баштайгы хүннериндэн эгелээш-ле колхозчуларныҥ бедик үнелелин чаалап ап, мурнакчы хойжу диртип мактады берген.

Куулар Серенмаа болгаш өг-бүлениҥ ар ээзи Монгуш Балчыр олар ылаҥгыя эрткен 1960 чылда дыка бедик көргүзүглери чедип ап, чүс хойга онаштыр 151 хураганнарны камгалап алган. СЭКП Тыва обкомунуҥ болгаш облкүүскомнуҥ шиитпири-биле оларга «Областыҥ мурнакчы хойжузу» деп хүндүлүг атты тывыскан.

...Марттыҥ каан хүннериниҥ биреззи. Мээс черлериҥ хары карандыктан эрип турар апарган. Хойжуныҥ аалынга кежээликтей апарганда чеде бердивис.

Кежээки хүн даг кырында олурупкан. Шеминиҥ ол чарыккы даг-ларынын хөлегези шаттарны уламна шыва ап, хемче соястап кел чораан.

Мурнакчы хойжуныҥ бажынынга кире бердивис. Бажынныҥ иштики байдалын эллээн шевергин кылдыр дерип каан. Делгем өрээлдиҥ дал ортузунда плита печка салып каан, удуур өрээлинде кылаҥ баштыг демир оруннарны тюль-биле эдип каан. Тас кылдыр чугайлап каан бажыҥныҥ хавазында СЭКП обкомунуҥ болгаш облкүүскомнуҥ 3 хүндүлел бижиктерин хоолааш азып каан. «Ниитиниҥ мал ажылын сайзырадыр хереекке бедик көргүзүглерлиг болганы дээш» деп ында бижигилээн болду.

Бажыҥ иштиниҥ арыг-силиг байдалы болгаш хүндүлел, мактал бижиктерни көрүп олурарга, «Кижини күш-ажыл каастаар» деп чугаа дораан-на сагышка кирип келир. Бистиҥ чамдык хойжуларывыстыҥ чурттап олурар байдалы чөгенчиг болдур ийин, хойжу кижи бүрүзү культура дээш демисежир болза шупту-ла мыҥдыг турар ужурлуг чүве-дир ийин—деп, бистиҥ-биле кады келген Шеми көдээ Советтиҥ даргазы эш Сечикпаа, мээҥ бодалымны өттүр билген чүве дег, балыткап кагды.

Өг-бүлениҥ хереезжен ээзи Серенмаа:— хой кадарган кижи келир үе чоокшулап келди—деп чугаалаттынмышаан, аная чем белеткеп, далган быжырган дүвүреп-ле тур.

Дагдан шуужун бадып турган хойларныҥ башкылыы өдекте кирип келген. Чугаалажып орар аравыста Монгуш Балчыр чеде хонуп келди.

Кадарчы-биле мал мендизи солушкаш, чугааны база-ла уламчылай бердивис.

— СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ материалдары-биле танышкан силер бе?—деп айтырдым.

— Чүгле танышкан эвес, харын бирден бирээ чок өөренип өгелей берген бис, бо материалдарны, ылаҥгыя аш Хрущевтуҥ чугааларын номчуурга бистиҥ амыдыралывысты көрген дег өттүр-ле сөглээн болур чүве-дир—дээш, көктеглиг «Шын» солуннарже айты-дыр.

— Аная үндезилээш, чогум чүү кылыр деп шиитпирлединер?— деп айтырдым.

— Ажыглаттынмайн турар курлавырларны ажыглаарынче январь Пленуму кол кичээнгей салган-дыр. Ынчангаш бисте кайгамчык хөй өгээртинмес курлавырларныҥ барын ам кээп эскерип олурар, кижи-даа чөгенчиг-ле чүве-дир-ийин — дээш, Монгуш Балчыр чугаазын уламчылады.

Мал ажылын ап көөрге, ам-даа өрги хевээр, ала-чаягаарлаашкында деп чугаалап болур, малывыстыҥ уксаазы-даа шоолуг экиживээн, чайты семиртилге, ажаалда тежээлдезидаа шоолуг экиживээн болдур ийин. Шеми бажыныҥ аттыг-сураглыг сериин чайлагларынга шаанда бүдүн кожууп чайлаглап турган болза, ам олче каш-ла саиныг аалдар үнүп турар. Бистиҥ чамдык хойжуларывыс малды изиг шыныага бөле хавырып чайлаар, ынчангаш шоолуг семиртилге албайн баар, ынчангаш кыжын кээп чудаар, ара-салыр, кызыраар чорук оон уламындан болуп турар—деп, эш Балчыр тайылбырлады.

— Хойжуларныҥ культурлуг деҥнелин моон соҥгаар улам чаагайжыдар төлээде, чүү кылза чогуур деп бодаар силер?— деп айтырдым.

— Хуу ажылдыг кижилер дег, тус-тузунда көжүп чоруур чоруктан чайлааш, механизастаттынган хойжу бригадалар тургузарынче шилчиир деп саналды эҥ-не чүүлдүг деп бодап турар мен. Бистиҥ бо Шеми оргазында 10 шаа бөлүк аалдар бар бис. Маная бир төп чер турган болза, кино, концерт-даа көөрүнге, лекция, беседа-даа дыннаарынга дыка таарымчалыг болур ийик. Оон аҥыда ажылды планныг чорударынга база ажыктыг болгай,—деп, Монгуш Балчыр чугаазын доосхалак орда-ла, Куулар Серенмаа ашаанын чугаазынга улажы берди.

— Бо кыжын чаҥгыс-даа катап кино көрбедивис, оода-чадаарда садыг безин келбес, чамдыкта ижертыттарывыска безин чединмейн баар-дыр бис.

Шынап-ла, хойжуларныҥ ол негелдези чөптүг, бистиҥ ол чораан аалдарывыстыҥ улузу бо дугайында улуг негелделиг болган.

Мурнакчы хойжуныҥ 1961 чылда хүлээлгезин сонуургап айтырдым.

— Бо чылын 100 башка онаштыр 160 хураганнарны алырын хүлээнген бис, оон ынай малдыҥ чемин база бодувус белеткеп алыр бис.

Хойжу-биле кыска беседавыс ооҥбиле доозулду. Хураган ыдар өй келди дээш бажыҥныҥ ээлери далажы берди.

Доруга берген хураганнарны ажыдыптарга чиинейндир алгырышышаан, иелерин боттары тып эмгилей берди. Чаш хураганнарны кажаадан чаҥыстап ужулгаш эмзирип, оглун хозупкан хойларны уаҥгылыы-биле тоотпалап турганын дыннаарга, «Шеми бажы сериин чайлагныҥ» аялгазы сагындырар.

Ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтеринге ам болур соҥгулдаларга Чөөн-Хемчик район Советтиниҥ депутадынга кандидат Куулар Серенмааныҥ аалында бир ажыл-ишчи кежээ мыҥдыг болган.

Ш. КҮЖҮГЕТ.

Чурукта: К. Серенмаа.

СААНЧЫЛАРНЫҢ АЖЫК ЧАГААЗЫ

„Элегес" совхозтуҥ саанчызы Оюн Фаяга

Чеди чыл планыныҥ ийиги чылында бодуларга быжыглаан саар инек бүрүзүнден 2014 килограмм сүттү саап ап, оон түҥнелинде «Областыҥ эҥ эки саанчызы» деп хүндүлүг атты чедип алганыларны областыҥ солуннарындан номчааш, силерге комсомолчу саанчы байырымны чедирдим!

«Өөк» совхозтуҥ Чкаловка сүт-бараан фермазы эрткен чылын инек бүрүзүнден 2170 кг сүттү сагган. Оон иштинде мээҥ сагганым 2250 кг болган. Саап турган 18 инектеримниҥ бирээзи ийистээни-биле 19 бызааны алган мен.

Ам үеде бистиҥ фермавыста беш коданда шупту 600 чыгам инек, 30 ажыг саанчылар бар. Оларныҥ хөй кезии аныяктар. Хүнде бир инекти 15 кг силос, 2—2 кг сиген, саваҥ-биле чемгерер, а концентраттыг чемни инектиҥ берип турар сүдүнүҥ хемчээлин барымдаалап берип турар. Эрткен чылын чаш бызааларны саанчылар боттары ажаап турган болза, ам инек оолдадыр тускай черни тургускан болгаш аҥаа чаш бызааларны хүлээп ап, доруктурарын бызаа ажаакчылары харылаар апарган.

Фермада электри аппарат-биле хары угда 36 инекти саар черни дерип кылып турар. Ону ажыглалга киирген саанчыларныҥ саны эвээжээр, ажылдыҥ бүдүрүкчүлүү бедиир болгаш күш-ажылдыҥ чорудулгазы чиигээр апаары чугаажок.

СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ доктаалын амыдыралга боттандырып, партияныҥ XXII съездизинге чедишкиниг ужуражыр дээш бистиҥ ферманыҥ саанчылары социалистиг чарышка хаара туттунган. Социалистиг чарышка бедик түҥнелдерни чедип ап, Төрээн чуртка көдээ ажыл-агыйныҥ хөй продуктуларын бээринче партия бистерни кыйгырып турар болгай. Мен бодумнуҥ бүтү аргаларымны санап көргеш, бо чылын инек бүрүзүнден 2500 кг сүттү азы ам меҥээ быжыглаан 20 инектеримден чылда 50 тонна сүттү саарын хүлээнген мен.

Социалистиг чарыш болза кижилерни күш-ажылче сорук киирер, чаа-чаа чедишкиннерни хандырар болгаш бот-боттарынга деткижеринге, ажыл дуржулгазын солчурунга дузалаар болгай. Ынчангаш бедик сүт саалдазы дээш аравыста социалистиг чарыштыг ажылдаарынче сени кыйгырдым, эжим Фая.

Елена Седен

«Өөк» совхозтуҥ саанчызы.

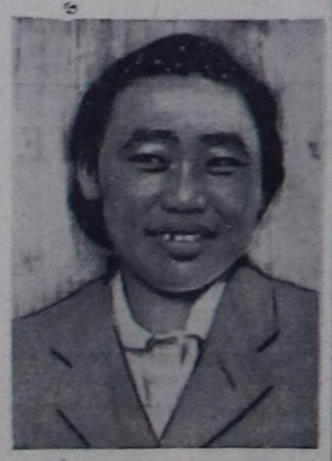

«Өөк» совхозтуҥ Чкаловка фермазында комсомолчу Седен Елена Ивановна 1960 чылда ферманыҥ саанчыларынын бедик сүт саалдазы дээш социалистиг чарыжынга бирги черни эзлээш, «Областыҥ эҥ эки саанчызы» деп хүндүлүг атты чедип алган.

Е. Седен Тарлаг көдээ Советтиҥ депутады хүлээлгезин идепкейлиг күүседип келген. Бөгүн, Март 5-те, Тарлагныҥ соҥгукчулары Седен Елена Ивановнаны Тарлаг көдээ Советтиҥ депутадынга база катап соҥгуп турарлар.

Чурукта: Е. Седен. Фото А. Бегзинии.

Хову-Аксы

1.
Сыралар дег хоорзалардан
Сыннар тыныл, ыштар үргүп,
Кудай сыҥмас өткир үннүг
Гудоктары кежик кый дээн —
Коммунистиг күш(ле)-ажыл
Үзүктелбес диҥмиттелген,
Кобальтылыг Хову-Аксы —
Үлетпүрчин хоорайым.

2.
Ажылчын хол буугуп манап,
Агаргыже кырып чыткаш,
Аныяк ыр чаҥыланган
Ажыктыг бай алдын таҥдым —
Коммунистиг күш(ле)-ажыл
Үзүктелбес диҥмиттелген,
Кобальтылыг Хову-Аксы —
Үлетпүрчин хоорайым.

3.
Хүрегечи, Элегестиҥ
Кудер-мөге сыннары дег,
Ажылчын чон ыры долган
Ажыктыг бай алдын таҥдым.
Коммунистиг күш(ле)-ажыл
Үзүктелбес диҥмиттелген,
Кобальтылыг Хову-Аксы —
Үлетпүрчин хоорайым.

4.
Сыннар хөрээ шахталарда
Сылдысталган оттар чайнап,
Хендергениҥ аяҥнарын
Кезээн шазда чырыткылаан —
Коммунистиг күш(ле)-ажыл
Үзүктелбес диҥмиттелген,
Кобальтылыг Хову-Аксы —
Үлетпүрчин хоорайым.

С. САРЫГ-ООЛ.

Совет иениҥ алдары

1960 чылда чүгле бистиҥ районнуҥ хөй уругларлыг иелериҥе өрги акша-иле 347 мүн ажыг, а бот иелерге 139 мүн рубльди күүнеде дузаламчы кылдыр берген. «Бистиҥ хөй-хөй иелеривис күүнениҥ бо хире улуг дузаламчызын бедии-биле үнелеп, оон көпеек бүрүзүн шын ажыглаар ужурлуг бис» — деп, Ленин аттыг колхозта эш Доржу Дембирел сеткил-сагыжы өөрүп, чоргаарал-биле чугаалап турар.

Ол — беш уругларын иези. Уругларын культурлуг ёзу-биле кижизитпишаан, Доржу Дембирел үш чыл иштинде колхозта хереезженнер чөвүлелиниҥ ажылын удуртуп, эки ажылдап келген. Колхоз бүдүүлгезинге колхозчу хереезженнерниҥ идепкейлиг организакчызы, хөй-ниитичи Доржу Дембирел Чиҥмитовнаны область Советиниҥ депутадынга бөгүн оон чаҥгыс чер чурттуглары соҥгуп турарлар. Ындыг бөлүүн совет иелерге, оларныҥ чаагай ажыл-ижинге, алдар адынга кым чоргаарланмас боор!

Чоокта чаа ук колхозтуҥ хереезженнериниҥ хуралынга чеди уруглут ие Сунгаалай күүнеден ап турар пособиезин канчаар ажыглап турарын чугаалаан. Оон өг-бүлезин ажылдап алган күш-хүнүнүн акшазын аъш-чеминге, идик-хевинге болгаш өске-даа аар-саар хереглелдеринге чарыгдаар кылдыр планнаан. А уруглар пособиези-биле демир оруннарны, улуг көрүнчүкту, этажерканы, стол шактарын, чүүл-бүрү чоорганнарны болгаш өске-даа эт-херекселдерни саткылап алганнар. Ие Сунгаалайныҥ школада өөренип турар дөрт уруглары идик-хеп-биле эки хандыртынган. Ол, уругларын чурумнуг, ажыл-ишке ынак кылдыр кижизидип турар.

Совет иелерге ажылдаар, өөренир, дыштаныр, соҥгуур болгаш соҥгудар эргелерни чаалап берген алдарлыг Коммунистиг партиявыска болгаш Совет чазаавыска иелернин өөрүшкүзүн чүге деннээр!

М. МИНЧИМАА,
СЭКП-ниҥ Тес-Хем райкомунуҥ хереезженнер ортузунга ажыл чорудар киддизиниҥ эргелекчизи.

Бистиҥ кижилеривис

Бөгүн болуп турар соҥгулдалар ажылчы чоннарныҥ эҥ-не калбак кезектери-биле шуут дорт харылзаалыг, оон ажыл-чорудулгазынга соҥгукчуларныҥ хүн бүрү киржип турары ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтеринге соҥгулдалар болгай. Совет күүнени эргелеп башкарарынга, ылаҥгыя чер-чер Советтериниҥ ажыл-чорудулгазынга ажылчы чоннарныҥ киржилгезиниҥ идепкейжип, калбарганындан эрге-чагырга органнарынын ажылында чедишкиннерни, четпестерни болгаш сорулгаларны-даа соҥгукчулар кончуг тодаргай билип турар. Бо чорук соҥгулла үезинде агитация ажылын чорударынга улуг дуза болуп, а өске талазында агитаторларга улуг харыысалганы база онаап турган.

Бо чугула сорулганы күүседир дээш Кызылдыҥ № 5 агитпунктузу соҥгулдаларга белеткелдиҥ үезинде эллээн ажылдарны кылган. Бистиҥ агитпунктувуска хамааржып турар соҥгулда округтарынга депутаттарга кандидаттарныҥ депшидилгези агитаторларныҥ идепкейлиг киржилгези-биле эки эрткен болгаш депутаттарныҥ кандидаттарынга янзы-бүрү мергежилдиг, ажыл-ишке дуржулгалыг, төлептиг кижилер депшиттиргеннер.

Соҥгулдалар мурнунуҥ агитасмассалыг ажылдары СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, ажылчы чоннар депутаттарынын хоорай болгаш область Советтериниҥ ажылын улам экижидеринче угланган турган. Маная үндезилеттинген илеткелдерни, лекцияларны агитпунктуга хөй удаа организастап, соҥгукчуларга беседаларны, номчулгаларны чоруткулаан.

Агитпунктуда быжыглаттынган агитколлективтер соҥгулдага белеткелдериниҥ үезинде тайылбыр ажылын эллээн экижиткен. «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарныҥ редакцияларында партия организацияларынын агитколлективтери боттарынын участоктарынга тайылбыр ажылын эки организастааннар. Агитколлективте каттыжып турар агитаторлар соҥгукчуларга доктаамал барып, амгы үеде делегейде болгаш бистиҥ чуртувуста, областа чугула болуушкуннарны соҥгукчуларга таныштырып, депутаттарынын кандидаттары дээш агитацияны эки организастааннар.

Агитпунктуга организастаан массалыг хемчеглериниҥ сөөлүнде соҥгукчуларга концерттерни көргүзүп турар. Ол чорук соҥгукчуларныҥ күзел-соруун болгаш идепкейин көдүрүп турар. Башкы училищезинин, техникумнуҥ, бот-тывынгыр уранчүүл бөлгүмнери биске улуг дузаны чедирип турар.

Агитаторларныҥ күжү-биле ажылчы чоннарныҥ ортузунга агитасмассалыг ажылды калбартып, соҥгулданыҥ чугула политиктиг кампаниязынга бодувустуҥ үлүүвүсүн мынчаар кииргенивиске бөгүн өөрүп турар бис.

Д. КОЛЕСНИКОВ,
агитпункт эргелекчизи.

ТӨЛЕПТИГЛЕР

Час бөгүн бистиҥ аравыста чоргаары-биле базып кирип келген. Оон демдектери кижи бүрүзүнге улам-на көскү, улам-на билдингир апарган. Частыҥ бо өөрүшкүлүг хүнүнде совет кижилер боттарынын эҥ эки оолдар, кыстарын Советтерге соҥгуур дээш соҥгулда участоктарынче омак хөглүг, хей-аътты чоруп турарлар.

Соҥгулдаларныҥ хүнү — бүгү улустуҥ байырлалы кылдыр хуулары бисте чаагай чаҥчыл болу берген. Бо чылын чер-чер Советтеринге соҥгулдаларыҥ хүнү уламна байырланчыг болуп турар. Совет кижилер партияныҥ Төп Комитединиҥ январь Пленумунуҥ шиитпирлеринге хей-аът кирип, СЭКП-ниҥ XXII съездизинге төлептиг ужуражыр деп сорук күзел-биле долдунган.

— Төлептиглерни — Советтерже!—бо сөстер бөгүнге чедир чер бүрүзүнге чаҥыланып келген.

— Төлептиглерни — Советтерже!—деп күзел бодал бөгүн, соҥгулдаларныҥ хүнүнде кижи бүрүзүнүҥ чүректеринде долдунган.

А ынчаарга, совет кижи деп чаагай атка бистиҥ бөгүнгү кижилеривис шуптузу төлептиглер — олар коммунизмниҥ тургузукчулары. Ынчалза-даа, бистер боттарывыстыҥ аравыстан эҥ-не төлептиглерни Советтерге—коммунизм тургузукчуларынын эрге-чагыргазынын органнарынга соҥгуп турар бис.

Совет кижилерге — коммунизм тургузукчуларынга төлептиг диртири дээрге, эҥ-не алдарлыг чорук болгаш бедик шаннал-дыр. Ынчангаш бөгүн бистиҥ соҥгуп турар кижилеривис — төлептиглердеҥ артык төлептиглер-дир.

Олар дээрге, бүдүүлгениҥ станоктарында, тудугларныҥ шөлдеринде, колхозтарынын болгаш совхозтарныҥ фермаларында, бригадаларында, эртем албан черлеринде, школаларынын классторында, эмнелгелериниҥ өрээлдеринде, партия, совет болгаш хей-ниити организацияларында — чоннуҥ аразында боттарынын эрес-шудургу, сорук күштүг ажыл-ижи-биле Төрээн чуртун алдаржыдып, албекшилди тургузуп, амыдырады каастап, бүгү чүвени хөледдирип турар кижилер-дир.

Олар дээрге, бистин алдарлыг Коммунистиг партиявыстын болгаш Совет күүневистиҥ хереэ дээш, чогаадыкчы, тургузукчу улуг совет улустуҥ хереэ дээш, коммунизм тургузуушкунуҥ хереэ дээш күжүн, арга мергежилин, эртем-биилин берип турар кижилер—эҥ-не төлептиг кижилер-дир.

«1961 чылдын Март 5—чер-чер Советтеринге соҥгулдаларынын хүнү. Шупту соҥгулдаларже!» деп сөстерлиг плакаттар соҥгулда участоктарынын ажылдап турар бажынарында, бүдүүлге, албан черлериниҥ бажыннарында — чер бүрүзүнде тодаргайы-биле көстүп турар. Россия Федерациязынын ол плакаттарда чураан сүлде демдээнин ортузунда Кадыыр болгаш Маска — ажылчын аҥы биле тараачын чоннуҥ быжыг эвилелин чугаалап турар.

Тыва автономнуг областын ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтериниҥ депутаттарына кандидаттарынын составы база ол улуг эвилелди херечилеп турар. Бистин областыҥ чер-чер Советтериниҥ депутаттарынга депшиттиргеҥ 2453 кандидаттарынын иштинде 424 кижи ажылчын аҥынын төлээлекчилери, 1041 кижи колхозчуларынын төлээлекчилери болуп турар.

Область Советиниҥ депутаттарынга кандидаттар алгы заводунуҥ ажылчыны К. Хүрек-Бен, Хову-Аксынын дашчызы А. Чолдак-оол, көдээ ажыл-агый транспортунуҥ автобаазазынын чолаачызы И. Былин, Ак-Довурак комбинадынын ажылчыны Д. Салчак, Кызыл хоорай Советиниҥ депутадынга кандидат—дааранылга комбинадынын ээлчег мастери Е. Васильева, Таҥды район Советиниҥ депутадынга кандидат — Бай-Хаактын райулетшур комбинадынын ажылчыны В. Стрельников болгаш оон-даа өскелер—бүдүүлгениҥ мурнакчылары ажылчын аҥынын төлээлекчилери болуп, кандидаттарга депшиттиргеҥ төлептиглер болганнар.

Оларныҥ иштинден К. Хүрек-Бенни ап көрээли. Кертик-оол Кадыр-оолович Хүрек-Бен 1952 чылдан бээр область Советиниҥ депутадынга үргүлчү соҥгуп келген. Көшкүн араттын оглу мергежилдиг мастер, бүдүүлгениҥ мурнакчызы апарган болгаш бөгүн алдарлыг ажылчын аҥынын төлээлекчизи кылдыр депутатка соҥгуп турар.

Ол ышкаш, колхозчу чоннуҥ төлээлекчилери чер-чер Советтериниҥ депутаттарында хөй-хөйү-биле соҥгуп турар. Тываныҥ малчын араттарындан эҥ-не баштай Социалистиг Күш-ажылдын Маадыры болган О. Лопсаҥчап, эрткен чылын областыҥ саанчыларынын социалистиг чарыжынга бирги черни эллээн, Бии-Хем районда сураглыг саанчы С. Баукова, Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхозтуҥ даргазы А. Шаалы, Эрзин районнуҥ «Чаа орук» колхозунуҥ хойжузу А. Дамба, Тожу районнуҥ алдарлыг анчызы С. Бараан, Каа-Хем районнуҥ «Ленинчи орук» колхозтуҥ механизатору Д. Борисенко болгаш көдээ ажыл-агыйныҥ чус-чүс мурнакчылары дээш бөгүн соҥгукчулар боттарынын бадылаашкынын берип турарлар. Көдээ ажыл-агыйныҥ ажыл-ишчилери бөгүн боттарынын төлептиг кижилерин Совет эрге-чагырганыҥ органнарынга соҥгувушаан, Совет Эвилелиниҥ Коммунистиг партиязынын Төп Комитединиҥ январь Пленумунуҥ шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, көдээ ажыл-агый продуктулары бүдүрерин көвүдедир дээш демиселче күжүн хайыралавайн ажылдаарынга шиитпирлиин илередип турарлар.

Совет интеллигенция бистин чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузар дээш, совет эртемни болгаш техниканы улам ыҥай хөгжүдер дээш чогаадыкчы тывынгыр демиселчилер болуп турар. Бистиҥ интеллигенциявыстын төлээлекчилери — төөгү эртемнериниҥ кандидады Ю. Аранчын, артист Н. Кысыгбай, аныяк чогаалчы С. Сурун-оол, журналист Е. Танова, Бай-Тайга районнуҥ Шуй школазынын директору Т. Түлүш, Тес-Хем районнуҥ эмнелгезиниҥ кол эмчизи В. Верещагин болгаш оон-даа өскелер бөгүн Советтериниҥ депутаттарынга соҥгударлар.

Ол ышкаш, коммунизмниҥ идепкейлиг тургузукчулары деп Коммунистиг партияга бедии-биле үнелеткен совет хереэженнериниҥ төлээлекчилери бистин областа бөгүн соҥгулуп турарларынын 38,2 хуузу болуп турар. Революция мурнунда кижиге безин санатпайн чораан тыва хереэженнер Коммунистиг партияныҥ болгаш Совет эрге-чагырганыҥ ачызында бүрүн эргени, ылаҥгыя күүнеде эрге-чагыргазынга соҥгудар эргени чедип алганы улуг чаалап алышкын-дыр. Чер-чер Советтериниҥ депутаттарынга кандидаттарныҥ аразында хей-хей ажылчыннар, саанчылар, малчыннар, башкылар, эмчилер, хей-ниити организацияларынын ажылдакчылары хереэженнер болуп турар.

Депутаттарга кандидаттарныҥ национал составында — тывалар, орустар, украиннер, хакастар болгаш бистин чуртуҥ оон-даа өске националдарынын төлээдекчилери кирип турар. Ол чорук бистин чуртувуста улустарныҥ найыралынын политиказынын—бистин партиявыстын ленинчи национал политиказынын тиилелгезин херечилеп турар.

Мынчангаш, бисте соҥгулдалар совет тургузугнуҥ тиилеттирбес үндезиннерин — ажылчын аҥы биле тараачын чоннуҥ эвилелин, совет улустарныҥ бузулбас найыралын, бистиҥ улузувустуҥ моральполитиктиг чаҥгыс эвин көргүзүп турар.

Чоннуҥ төлептиглери — чер-чер Советтериниҥ депутаттарынга кандидаттар коммунистерниҥ болгаш партия кежигүнү эвестерниҥ бузулбас блогунуҥ кандидаттары болур. Ол дээрге, бисте партия биле чон чаҥгыс аай болуп турарынын база бир көргүзүү-дүр.

Бистиҥ кижилеривис бөгүн соҥгулда участоктарынче чоруп турда Чер бембүрээвистиҥ шапкынчызы —сылдыстар эразынын станциязы Венераже ужудуп бар чоруур. Ол дээрге, совет кижилериҥ Коммунистиг партия дээш, социалистиг Төрээн чурт дээш чоргааралын улам хайныктырып турар. Ындыг күчүлүг чурттуҥ төлептиг хамаатызы болуру дээрге магалыг болгаш улуг аас-кежик-тир. Ындыг чурттуҥ күүне эрге-чагырганынга соҥгудары, совет улуска бараан болуру — бистиҥ төлептиглеривиске өөрүп турар бис.

Совет кижилер боттарынын төлептиглери—коммунистерниҥ болгаш партия кежигүнү эвестерниҥ кандидаттары дээш бадылавышаан, бисти тиилелгеден тиилелгеже баштап турар коммунистерниҥ партиязы дээш, Венераже сылдыстар аразынын станциязын чоруткан бистин күчүлүг Төрээн чуртувус дээш бадылап турарлар.

Соҥгукчулар боттарынын төлептиглерин бадылавышаан, бистин чуртувуска коммунизм дээш, бүгү делегейге тайбын дээш бадылап турарлар.

Б. ХӨВЕҢМЕЙ.

Ынак Төрээн чуртум дээш

Сес харлыымда кулак байныҥ эргезинде турар арага кылыр заводка хөлечиктеп ажылдай берген мен. Сарыг хүнү бадыр ажылдаар, ажылдааны дээш кырнын безин тоттура албас, кадыг-берге дарлал мээҥ мойнумга аар чүктешки болуп чораан. Ол заводтан үнгеш, оон соонда шил кылыр заводка, аът заводунга ажылдап кирип, пароходка матрос-даа болуп чордум. Дөмей-ле, кайда-даа, кандыг-даа ажылга кирип алырга, чаҥгыс үүле — аар-берге дарлал...

Чүгле улуг Октябрь, Ленинниҥ партиязы бисте чыргаланныҥ чырыткылыг оруун ажыдып берген. Чыргал, аас-кежик, амыдыралдыҥ алдын херели — ол. Хосту чуртуҥ хамаатызы апаргаш, ажылдап эгелээним меҥээ кажандаа уттундурбас.

Тывага 1929 чылда келгеш, тудугга ажылдап эгелээн мен. Кызыл хоорайга хей-хей чурттага бажыннарын, албан черлерин кылып тударынга киржип, районнарга сургакчылап баргаш, тудугга ажылдаар кижилерни өөредип, оларныҥ ажылын удуртуп турган мен.

Бо назынымныҥ иштинде 75 чылды күш-ажылга эрттиргеним ол. Ам 93 харладым. Күүнениҥ дузаламчызы—пенсияны ап турарымга чүрээмнин ханызындан өөрүп, март 5-те соҥгулда хааржаанга база катап кээп, ынак Төрээн чуртум дээш, Коммунистиг партиям дээш бадылаар мен.

А. ИСЛАМОВ,
пенсионер.

ТУРГУЗУКЧУЛАРЫНЫҢ ДЕМОКРАТИЯЗЫ

ЭКИ КИЖЭЭ ЧОН ИДЕГЭЭР

Ол эртен каттышкан тудугжу бригада Степная кудумчузунга дөрт ыал ишти чурттаар ыяш бажыннарының ханазын салып эгелээн. Олаарының чанынга хир какпаан чаа комбинезон кеткен аныяк оол келгеш баштай ыыт чок көрүп тура, оон дидим эвес айтырган:

— Бригадири кым ирги, кадрлар киллизи мени бээр чорутту, силер-биле кады ажылдаар кижи-дир мен. «Ажылдаар» дээн сөстү дыннаваш, бригадир Хертек Дөмүр кончуг таарзынып, баштахтаны зарак чугаалаан:

— Бригадири мен мен, харын ажылдап киривит, дунмам, өөреникчилевес, шуут дидими-биле кылыр болдур эвеспе!

Деп-дески, кылайтыр чонгаш, черде салгылап каан кызыл-хүрен чудуктарны холу-биле суйбай тутукулап тура, Ооржак Чадаган арай ыыдыксаан хевирлиг чугаалаан:

— Кайын ам, бригадир, баштай өөреникчилеп кирер мен. Өөренир, өөренир апаар, мындыг нарын бажың-балгат кылып көрген эвес.

Чадаган ышкаш, ындыг аныяктарны каштыы-даа тудугжулар кылдыр өөредип келген бригадир оны балды тутказ—кагар, даш тутказ—салыр кылдыр өөредип казаны кончуг солун. Чудуктарны өрүглүг ыыдын-биле хемчээгеш, чонарыш, кырланнарын дескилээрин, хана салырда азыгларның дөрт талаларының болгаш ханаларның ден-дески эштежирин баштайгы үеде хемчээп көргүзүп, карак-биле шыгаадыр турган айтып берген.

Бо дээрге тудуг ажылында ындыг кончуг нарын эвес, а баштайгы бөлүп алза чогуур кол чугула кылыглар-дыр. А хаалга, кастак, сонга рамалары чазап кылыры, шала эптеп салыры оон-даа нарын болгай. Ынчалза-даа Хертек ол бүгүнү Ооржакка күзелдин-биле айтып берип, ону мергежилдиг тудугжу кылдыр өстүрген. Баштай бодун өөрен, оон соонда өскелерни өөрет, өөредип турзунза-даа бодун уламчылап өөрен. Мындыг эки чанчылга төлептиг баштайгы тыва тудугжуларның биреэзи—Хертек Дөмүр болган.

Ол Кызылдың тудугларынга 1942 чылдан бээр ажылдап келген. Балды, хирээ—оон ходдан салбас кол чепсээ апарган. Ажылдап эгелээнинин баштайгы айларындан бээр Хертек ыыш чонуп, чазанырынга мергежилири-биле кады даш салырын кызымаккай өөренип келген. Ынчан ажылдан хостуг шактарында ол бодунуң бажынының чанынга ыяш чонуп, чазанылгалар кылырын шенеттинип, тыва тудугжуларга тудугнуң арга-мергежилин айтып берип турганнарының биреэзи Иван Петрович Томиловка чеде бергеш, оон айтыртып ап-даа турган. «Чамдык улуг-хүннерде көөрге Хертек тудуг шөлүнге келгеш бажың фундаментизинге даш сала берген турар, ажылга кончуг-ла чүткүлдүг, кызымак кижи» — деп, оон кады ажылдап турар тудугжу эжи К. Ооржак сактып чугаалап турар. Чүткүл турда — бүдүүгүр, тура барда—тутпуугур деп чүве ол-дур! Чамдыкта тудугнуң ыяш материалдары чедишпестеп, ажылчын күжү эвээш апарган таварылгаларда Дөмүр Көк-ооловичи негелде салыры-биле «Тыва тудуг» эргелелинин удуртукчуларының кабинеттеринче дидими-биле базып кире бээр-даа турган. Ажылчын коллективтиң хуралы болурга, ол аная-ла чөвүлежип эртип кагбас: ажылда бар турар четпестерни илередир, чүнү кылыр дугайында сагыш-бодалын ажыт-чажыт чок чугаалаар.

Бистиң төрээн Кызылвыста чуртталганын болгаш албан, организация черлериниң хөй-хөй бажыннарын тудуп кылырынга оон ишчи холдары чеже катап киришпээн дээр. № 3 ортумак школаны, № 1 аалчылар бажынын, көдээ ажылагый техникумунуң, СЭКП хоорхомунуң болгаш хоорхүүскомнуң бажыннарын кылырынга оон бригадазы өске бригадалар-биле демнежип алгаш ажылдаан. Бо дээрге үүлге чамдыызы-дыр. Хоорайның сонгучөөн талазынга бажың-балгаттар немей туттунуп турза-турза, ам аэропорт-биле түгүүр чыгай берген. Ында Шевченко, Суворов, Степная, Пролетарская кудумчуларынга хамааржыр, чангыс аай туттунган, бүдүн суур хире бажыннар бар. Оларны база-ла Хертек Дөмүрнүң каттышкан тудугжу бригадазы—үшкү разрядтың тудугжулары дөрт чыл иштинде тудуп, ажыглалга киргеннер.

Эки ажыл-мактаттырар, эки кижээ чон идегээр. Ынчангаш «Тыва тудуг» тудуг-монтаж эргелелинин ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары боттарының хоочун ажылчыны Хертек Дөмүр Көк-ооловичини область Совединин депутадынга үш удаа сонганнар. Ам ону область Совединин депутадының кандидадынга база катап депшиткен болгаш оон төлептиг кандидатуразы дээш бадылаашкыны берип турарлар.

Сонгу-чөөн талакы № 3 округтуң сонгукчулары бодунуң депутады Хертек Көк-оолович-биле ужуражкан хуралларга хөй-хөй чагыгларны берип, чугула ажыл-хереги дагзып келгеннер. Ынчангаш сонгукчуларның чагыг, даалга бүрүзүн кандыг арга-биле, кажан күүседип болуруп планнап, ол чагыгларны күүседип шыдаптар хире албан, организация черлеринге ей-шаанда дыннадып, олар-биле харылзажып келген.

Сонгу-чөөн талакы округтуң сонгукчуларының чагыгларын ёзугаар, ам округтуң девискээринде аъш-чем магазини ажыттынган, 900 ажыг олуттуг школа болгаш чуртталга бажыннары туттунуп турар. Бо чаартынган ажыл-ишке тудугжуларның чоруткан төлөөзи—депутат Хертек Дөмүр Көк-ооловичиниң ботидепкейлиг киржилгези, улуг-хуузу база кирген.

А. НУГУУРАК.
(Бистиң тускай корр.).

Хүлээлгеривис күүсеттинер

Чадааннаның райүлетпүр комбинадының коллективи төөгүлүг чеди чылдың ийиги чылында бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның санын болгаш ассортиментилерин көвүдедир шынарын экижидер, оон бот-үнезин чиигедир, ажылчыннарның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле чамдык чедишкиннерни чедип алган.

Чыл планы хуусаа бетинде, ийи ай бурунгаар күүсеттинген. Ниити продукция бүдүрер талазы-биле онаалгаларывысты 107,5 хуу, а бараанныг продукцияныын — 121,5 хуу күүсеткен бис.

Комбинаттың түс-түс цехтеринин аразында калбарган социалистиг чарышка эрткен чылын даараныл-га болгаш чазанылга цехтери тиилекчилер болганнар.

Даараныл-га цеги чыл планын 207,7 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 129 мун рубльдиг даараныл-га кылыгларын бүдүрген. Чазанылга цеги чыл планын 128 хуу күүсеткен болгаш пландан ажыр 59 мун рубльдин продукциязын бүдүрген.

Комбинаттың ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары эрткен чылгы чедишкиннерин быжыглавышаан, чеди чылдың үшкү чылының онаалгаларын хуусаа бетинде бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартканнар.

Бүдүрүлге ажылдарының кол участоктарында коммунистерни быжыглаан. Олар хамаарышкан участоктарының ажыл-чорудулгазын таарыштыр организаставышаан, политмассалыг ажылдарны күштелдирип турарлар. Ылангыя бо талазы-биле коммунистер Базарова, Устьянцев, Абрамов оларның организакчы ажылын онзалап демдеглээри чугула.

Мурнакчыларның хүрээлеги коллективте өскен. Чазаныкчылар К. Кан-оол, Н. Тестов, П. Комаров, А. Межов, даараныкчылар А. Колупаева, Г. Балнова, Х. Чаламба, ыяш дилдирикчилери Т. Новоселов, Х. Очур-оол, чолаачы В. Кузнецов, бызанчылар Л. Новиков, И. Тюндешов, Г. Булых, дарган А. Шеповалов олар боттарының кызымаккай, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылы-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедилериниң болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедириниң кол аргазы болур механизацияже кол кичээнгей салдынып турар. Даараныл-га, чазанылга, туйбу цехтеринде болгаш ыяш белеткээр, тудуг участоктарында аар ажылдарның кол нуруузу механизастаттынган. Бо чылын механизастаар ажылдарже болгаш ажыглаттынмайн турар иштики курлавырларны бүдүрүлгеге шингээдиринче кичээнгейни улам күштелдирери планда көрүнген.

Чеди чылдың үшкү чылында эрткен чылдың четпестерин шиитпирлиг чайлатпышаан, ниити продукция бүдүрериң 1960 чылга деннээрге 40 хуу көвүдедир, пландан ажыр 10 мун кезек туйбуну, 1 мун рубльдиг даараныл-га кылыгларын, 3 мун рубльдиг эт-хереклерин бүдүрериң болгаш 100 кубометр дилген ыяш материалдарын, 400 кубометр тудуг ыяжын белеткээрин коллектив кежигүннери чаңгыс үн-биле шиитпирлээннер.

Партияның XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбартпышаан, 10 айларның онаалгаларын октябрь 17-де күүседир деп бедиткен хүлээлгелерни алгаш, комбинаттың бүгү ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары күүсеннишкиннинг ажылдап турарлар.

Бөгүн чер-чер Советтеринге сонгулдаларның хүнүн бистиң коллектив февраль айның бүдүрүлге планын бүгү көргүзүглер талазы-биле чедишкиннинг күүсеткени-биле ужуражып турар.

В. ЦВЕЛЕВ,
Чадааннаның райүлетпүр комбинадының директору.

СОНГУКЧУЛАРНЫҢ ЧАГЫГЛАРЫ

Сат Сагбалдайга

Ажыл-ишке карак-кызыл,
Амыр-чогун бүзүрээн бис.
Улус чоннуң айбызынга
Улам кеьжээ, эрес болзун!
Айның чыгыы хою төрүп,
Ажаап алган хураганы
Кодан-хонаш сынмас туржук,
Ховаа деннеп бөлер болзун!

Вера Сайгутинага

Чоргаар, ишчи кызыыска
Чаагай үүле бүзүрээн бис.
Чоннуң чагыын күүседип,
Шалып-деыги дендеп турзун!
Сонгу Саян тайгазындан
Таңды сынның ынды чедир
Сонгукчулар бүгүдеге
Даараан хеви четчир болзун!

Маады Бичии-ургага

Төрээн чуртка бараан болган
Тергиннериниң аразындан
Төлептиг деп шилип алгаш,
Депутатка депшиткен бис.
Шагдан тура тоолдап чораан
Чаагай күзел хевээр бүдүп,
Сагган сүдү саваа сыңмас,
Чалгаан хөл дег, өлбек болзун!

ЧИДИГ-ООЛ,
ШИРБИИККЕЙ.

Чуруктары И. Салчактыы.

Бистиң эмчивис

Эмнелге салбырының ажылын хүлээп алган баштайгы үеде аныяк эмчиге бергелер таваржып турган. Аарыг нижилерни хүлээп ап тура, Анна Самговна оон кандыг аарыгдан аараанын шыны-биле илередип, таваржыр эмни бээри аңаа берге турган.

Ынчалза-даа оон күзел-соруу, өөренип алганы эмчи эртеминге ынакшылдыы бергелерни ажып эртеринге аңаа дузалаан. Ажылга практиканы чоорту шиңгээдип ап эгелээн. Оон ажылдап турар эмнелгезиниң бажыңы бичии, таарымча чон боорга, эмнелгениң чаа бажыңын тудар дугайында айтырыгны колхоз баштаар черинге тургускан. Ам суурда чаа эмнелге бажыңы туттунган.

Чырык, делгем, арыг-силиг өрээлдерлиг эмнелгеге аарыг улусту хүлээп ап, оларны эмнеп эгелээн... Аарыг төөгүзүүнүң карточкаларынга: «кадыының байдалын үргүлүү хынаар», «чыттырып эмнедир», «даргалар-биле чугаалажып турган, делгем бажыңга чурттадыр дугайын чугаалажыр» дээн ышкаш демдеглелдер өстүп келген. Чурттанчы чонга кадык намгалалының дугайында беседаларны ай санында кылып берип, ыракны одарларда чурттап турар малчыннарга барып турар. Анна Самговна колхозта хөрээженнер чөвүлели-биле сүмележип алгаш, хөрээженнериң иштинден он ажыг кижини эмнелге салбырының активчилери кылдыр тургускан. Олар коммунист эмчи Анна Самговнаның башталгазы-биле суурнуң арыг-шеверин хынап, эмчиже аарыг кижилерни ей-шаанда чорудуп турарлар.

Оон үлегерлиг ажылын «Совет Россия» колхозтуң колхозчулары, Владимировка суурнуң чурттанчылары бедии-биле үнелеп көрген. Анна Самговна Мөңге ам СЭКП райкомунуң колхозта хөрээженнер чөвүлелиниң кежигүнү. Көдээ Советтиң депутадының кандидадынга ол ам база катап бадылаткан.

М. ЕРОХИН.
Таңды район.

Ажылга арга херек

«Саанчы кижи чүгле инек саарынга эвес, а инекти ажаап, чемгерип, аарыг, кадыын ылгап билир ужурлуг» — деп, аныяк саанчы Чалбаа Мария чугаалап турар. Оон чугаазы кончуг шын. Шак-ла ындыг саанчы ам ёзулуг ферма ажылдакчызы болуп шыдаар.

Комсомолчу кыс төрээн колхозунга ийи чыл саанчылап келген. Эртенги, кежээки саалданың соонда ол инек бүрүзүнүң сүдүн учётчикке хемчээткеш, мурнундагы хүннерге бодаарга, ол хүн инектериң сүдүнүң эвээжээнин азы көвүдээнин тодарадып алыр. Эвээш сүт берип турар инектерни ынчаар билип алгаш, оларның кадын хынаар.

Оон соонда оларны немелде чемнер-биле чемгерип эгелээр. Черге чораан инектериң канчаар оттап, суг ижип хүнзээнин кежээ кадарчы кээрге оон айтырып ап турар. Оон хүлээнип алган инектериниң кажаада турар чери үргүлчү арыг-силиг, курбаг чыдар.

Бодунуң ажылынга мындыг көргүзүглерни чедип ап турган аныяк саанчы ферманың мурнакчы саанчыларының деннелинге четкен. Ам бо чылын инек бүрүзүнден ол 1350 литр сүттү саап алырын хүлээнген. Ажыл-хөрээнге мергежилдиг, хөй-ниитии Чалбаа Мария Тюлюшевнаны Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң саанчылары Хайыракан көдээ Советтиң депутадының кандидадынга депшиткеннер.

М. МЕТПИШ-ООЛ,
К. МААДЫР-ООЛ.

Советтерге 30 чылда

Ажыл-ишке черле шудургу, хөй-ниитиниң ажылынга идепкей чүткүлүг, амыдыралчы өөрүшкүлүг болгаш массачы, күдер шыырак аныяк Чоксум Серен Бегзиевич үжен чылдарның мурнунда ынчаардагы Тес-Хем кожуунунуң Эрзин сумузунга өскелерден ылгалып турган.

Удатпаанда, эрес-шудургу Чоксумну Эрзинниң аныяктары боттарының аныяктар эвилелинин үүр даргазынга сонгуп алганнар. Ол ажылга өш Чоксум бодунуң эки организакчы болгаш удуртучу шынарын көргүскен, ынчангаш ол чоннуң бедик хүндүткелин болгаш ынакшылын чаалап алган. Оон эш Чоксумну ажылчы чон 1930 чылда арбан даргазынга, оон соонда үр-даа үе өртпээнде, Эрзин сумузунуң даргазынга сонгаан. Сумунуң ажылчы чону Серен Бегзиевичини өрге-чагырганың удуртур органынга сонгааш, аңаа улуг идегелди көргүскен. Чоннуң ол бедик идегелин арат чоннуң херээ дээш бодунуң ак-сеткилдиг, могаг-шылаг чок ажыл-хөрээ-биле ам бо хүннерге чедир барык 30 чыл иштинде шынаыдып, чоннуң сонгуттурганы, оон айбычызы деп хүндүлүг атты кезээде бедик тудуп келген.

Серен Бегзиевич Чоксум ам Мөрен көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы болгаш районда эн-не дургандыг-даа чылдагаан чок черге боду кичээл үзүп, өскелерге үлегер чок чоруун көргүскен. Кызыл хоорайның Шынаа көдээ Совединин даргазы турган эш Сактаагай бодунуң билиин бедитпейн, арагалаар чоруккa хандыкшып, ажылынга харысалга чок чоруун көргүскеш, ажылындан үндүткен.

Эрзин райкүүскомнуң удуртукчулары болгунуң ажылдакчыларының өөредилгезинче кичээнгей салбайн, олар-биле эш-хүүзүнүң беседаларын чорутпайн, хүн бүрүнүң практиказынга чагырар болгаш дужаар арганы хереглеп турган. Бо четпес практиканың түннелинде райкүүскомга болгаш оон көдээ Советтеринге сөөлгү үеде элээн хөй кадрлар ажылдан халашкан. Совет ажылдакчыларның адынга дүүшпес үстүнде ышкаш өске-даа четпестерни моон сонгаар шиитпирлиг чайладыр херек.

Чер-чер Советтериниң амгы сонгулдалары-биле холбаштыр бистиң Советтериске хөй-хөй сонгулдаларны ажылдап кирери билдингир. Ындыгның ужурунда депутаттарның чөвүлел хуралдарын, семинарларын дуржулга солчуушкуннарын бүгү-ле Советтерге чорудары, оларның эргелерин болгаш хүлээлгелерин таныштырар, депутаттарның хүннерин эрттирери, доктаамал комиссиялар кежигүннери депутаттарның өөредилгезин хамаарышкан адырларының аайы-биле организастаары партия, совет организацияларының кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

К. ЧАМЗЫРЫН,
СЭКП обкомунуң инструктору.

УЛУГ ААС-КЕЖИИ

Бөгүн мээң амыдыралымга улуг болуушкунуун, аас-кежиниин хүнүдүр. Мен он сес харны харлап, мен ышкаш, бодумнуң чажыттарым ооллар, кыстар-биле кады сонгулда бюллетеньнерин алгаш, бир-ле дугаар бадылап тур мен.

Төрээн чуртувуста кайгамчыктыг улуг чаагай ажыл-иш хайныгыш, оон улус чону тайбының улуг херээн камгалап, октаргайнын делгеминче эдеринчилерни, ракеталарны ужудуп үндүрүп турар бо магалыг хүннерде, коммунизмниң тиилелгези дээш, Коммунистиг партия дээш бадылаары — улуг аас-кежии!

Ам 9-ку класста өөренип тур мен. Бүдүрүлге кичээлдери менээ кончуг сонуурганчыг. Ам киномеханиктиң мергежилин шиңгээдип алдым. Мээң мурнумда амыдыралдың делгем оруу ажык.

Ооржак СЕРГЕЙ,
Кызылдың № 2 школазының өөреникчизи.

Совет ажылдакчыларның өөредилгези

Партия Төп Комитеди кадрларның политиктиг билиг-мергежилин бедидер айтырыгны чугулага көрүп, бо дугайты тодаргай хемчеглерни ап турар. Амгы үениң байдалдарында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалы кадрларны, бүгү-ле совет кижилерни өөредириниң программазы болур. Бистиң партиявыс өөредилгени амыдырал-биле холбаштырар, оон идейлиг утка-шынарын бедидер, экономиктиг билиглерни, мурнакчыларның арга-дуржулгазын калбаа-биле пропагандалаар айтырыгларже кол кичээнгейни угландырып турар.

СЭКП ТК-ның шиитпирлерин улуртулга болдурбушаан, бистиң областың партия организациллары совет ажылдакчыларның билиин бедидер, оларны өөредилгеге хаара тудар дээш биче эвес ажылдарны кылган. Совет ажылдакчыларның хөй кезии партия чырыдыышкынының бөлүмнеринге өөренип, боттарының политиктиг билиин бедидип келген. Советтерниң чамдык удуртур ажылдакчылары СЭКП ТК-ның чанында партияның Дээди заочный школазында өөренип турар. Минусинскиниң партия болгаш совет ажылдакчылар белеткээр школазы биске кадрларны база белеткеп турар.

Район Советтериниң күүсекчи комитеттериниң хөй кезиинде партия чырыдыышкынының бөлүмнери тургустунгулаан, оларда совет органнарының удуртур болгаш харысалгалыг ажылдакчыларының кол нуруузу хаара туттунган. Чижээ, Тожу райкүүскомнуң чанында партия төөгүзү өөренир бөлүмде күүскомнуң болгаш оон киллистериниң ажылдакчылары барык шупту өөренип турар. Райкүүскомнуң даргазы эш Сенди оон пропагандизи. Кичээлдерге ол эки белеткеннип, оларны бедик утка-шынарлыг база дыннакчыларга билдингир кылдыр эрттирип турар. Эш Сенди СЭКП ТК-ның чанында партияның Дээди заочный школазын эки өөренип дооскан, ам экономика талазы-биле дээди билигни чедип алыр сорулганы салган.

Совет ажылдакчыларның аразында боттарының политиктиг, ниити, техниктиг болгаш экономиктиг билиглерин доктаамал бедидип чоруур эштер хөй. Чижээ, Каа-Хем райкүүскомнуң секретары турган ортумак эртемниг эш Чернышева райкомнуң чанында ийи чыл хуусаалыг экономика школазын дооскаш, ам марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир бөлүмде өөренип турар. Ажылга болгаш өөредилгеге түткүлдүг эш Чернышева ам СЭКП райкомунуң оргкилдизинин эргелекчизинде ажылдап турар. Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай, Өвүр район Советтериниң күүскомнарының даргалары эштер Красный, Семис-оол, Тожу райкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Кудрин, Тес-Хем райкүүскомнуң секретары эш Сагаачы олар СЭКП ТК-ның чанында партияның Дээди заочный школазында өөренип турарлар.

Совет ажылдакчыларның өөредилгезинин талазы-биле алдынган үстүнде ышкаш өске-даа чамдык хемчеглер-биле чергелештир бо ажылда улуг четпестерни ам-даа барын демдеглевейн эртип болбас. Чамдык партия организацияларының негелде чогун ажыглаан, боттарының билиг-мергежилин бедидеринче сагыш салбайн, ажылды үүгле эренгейлеп күүседиринге чаңчыккан кижилер совет ажылдакчыларның аразында бар турган. Бии-Хем районнуң Алдыы Өөк көдээ Совединин даргазы эш Смирнов болза партия чырыдыышкынының өөредилгезинче дыннакчыларны хаара тударының улуу, жулгалыг совет ажылдакчыларның бирээзи. Көдээ Советтиң девискээринде ийи колхоз бар. Серен Бегзиевич артельдериниң ажыл-агыйын, экономиказын улам ыңай хөгжүдер дээш, колхозчуларның материал-культурлуг деннелин бедидер дээш, бодунуң бүгү-ле аргаларын, бар билиглерин берип турар.

Серен Бегзиевич күрүне өргечагырганының чер-чер органнарында удуртур улуг албан-ажылды кылып турары-биле чергелештир, ол районнуң партия организациязының партийжи улуг даалгазын база-ла идепкейлиг күүседип турар. Эш Чоксум — СЭКП райкомунуң кежигүнү, район Совединин депутадынга каш удаа сонгудуп келген, ам бо сонгулдаларда район Совединин депутадының кандидадында база катап депшиттирген.

Н. СУВАН-ООЛ.

Тайгалыг Тожунуң аңчызы

Тожу районунуң «Май 1-зи» колхозтуң аңчызы Ак Байыр-оол ам 18 харлаан. Бөгүн оон амыдыралынга аас-кежиктиң, улуг өөрүшкүнүн хүнү: бүгү совет улус-биле кады ол бистиң Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш бодунуң бадылаашкынын берип турар.

Оон аңчы мергежили чыл-бүрү экижип, Тожунуң тергиин аңчыларындан белен-не чыдып калбайн турар. Тайганың кадыр-берти, соок агаар-бойдузу турзажок, аныяк аңчы бо аңныыр сезонунуң дургузунда 20 кишти өлүрүп, бодунуң колхозунуң арбын олча-тывыштыг аңчыларының санынга кирген.

ЧУРУКТА: аңчы Ак Байыр-оол. Фото В. Лутковтуу.

БӨГҮН БО АРЫНДА:

Конгода байдалга холбаштыр

☆ ☆ ☆

Лаоста тулчуушкуннар

☆ ☆ ☆

Фашистиг өлүрүкчүлерни илереткени

Н. С. Хрущевтүн саналдары— Конгода тайбыңны хандырарынче орук

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Н. С. Хрущевтүн Конгода байдал-биле холбаштыр премьер-министр Неруга чоруткан чагаазын румын ажылчы чоннар улуг сонуургаан. Ол чагаа румын хөй-ниитиниң болгаш парлалганың кичээнгейниниң төвүнде туруп турар.

«Скынтейя» солуннуң бижээни болза, конго улустуң база колонизаторларга кулдандырган бүгү улустарның хамаарышпас чоруунуң болгаш хосталгазының хөрээнге ССРЭ чайгылыш чок деткимчени көргүзүп турар дээрзин чагаа база катап көргүскен. Моон-биле кады ук чагаа болза, Африка диптиң чүрээнде империалистерниң кывысканы дайынның олаан доп-дораан өжүрүп, узуткаарынга Совет чазактың күзелдиин илергейлеп турар.

Чагаада бижиттинген саналдар Конгода тайбыңны, корум-чурумну болгаш дүвүрээзин чок чоруткуну, КНО-нуң ат-алдарын катап тургузарынга орукту айтып турар. Тайбыңга болгаш хосталгага ынакшылдыг бүгү улустар-биле кады румын улус Совет чазактың баштыңының саналдарын бүрүү-биле деткип турар дээрзин «Скынтейя» солун демдеглээн.

Патрис Лумумбаны болгаш оон эштерин колонизаторларның саттынынчы идегеттериниң араатанзыг ёзу-биле өлүргенинге Гананың улузу ханызы-биле килеңнеп турар. Бүгү чуртка кажыыдал хүннерин чарлаан турган.

ЧУРУКТА: Виннеба хоорайга болган улуг митингиге Лумумбаны сактырының кажыыдал өйү.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КОНГОДА БАЙДАЛ

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелдиң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Гизенганың чазааның шериглериниң Касаи можуже болгаш Экватор можуже бурунгаарлаашкыныңың дугайында эң-не чөрүшкек медээлер Леопольдвильде кээп турар.

Корреспондентиниң сөзү-биле алырга, Гизенганың чазааның шериглери Порт-Франки хоорайны эзлеп алгаш, Киваитче бурунгаарлаа турар дугайында моон мурнунда медеглеп турган «бүзүрелдиг үндезиннер» ам Лумумбаның талалакчыларының шериглери Порт-Франкиде чок, а үчүле тус черниң мобутучу гарнизону үймеп турган дээрзин айтып турар.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң Леопольдвильден дыңнатканы-биле алырга, Гизенганың чазааның шериглериниң отрядтары Касаи можунуң кол хоорайы — Лулуабургту кагган, «соңгу угланыышкынче» аткаарлай берген.

Дүрүм ёзугаар чазактың шериглериниң аткаарлааны мобутучуларның талазында турар КНО-нуң шериглериниң ажык холгаарлаашкыныңың түүнели болган дээрзи ол медээлерден билдингир-дир. КНО-нуң шериглериниң командылалы «Лулуабургтүн аэродромун арыглазын» деп негелдеп кылган соонда ол шериглер аткаарлаан деп корреспондент бижээн.

ЛОНДОН. (СЭТА). Антуан Гизенганың дүрүм ёзугаар чазааның чөленир чери — Чөөн можуже шавар халдаашкынны кылыры-биле чоруткан мобутучу шериглериң ортузунда хөлөөзиннер Экватор можуда эгелээн.

Рейтер агентилелдиң дыңнадыын ёзугаар алырга, «солдаттарның үймээни» Мобутунуң ам туруп турары Ремена хоорайга база Лисалга болгулаан.

КНО-нуң төлөөлекчизиниң медеглээни-биле алырга, мобутучу шериглериниң Боэнде хоорайның чөөн талазында турар ротазы Гизенганың чазааның шериглериңе дүжүп берген. Мобутучу солдаттарның оон өске ротазы жандармерия-биле кады Экватор можунуң кол хоорайы — Кокийавильден үнген болгаш «Лумумба делгерезин!» деп йөрээлди салып турган.

Лаоста тулчуушкуннар

ХАНОЙ. (СЭТА). Таккыларга болгаш куяк машиналарга деткиткен үймээнчилериниң улуг күштери Фу-Сунгту атакалаарын үргулчулеп турар. Эвилелчи шериглер (Патет-Лаонуң күштери болгаш хаан күрүнезиниң шериглери) база патриоттарның чепсектиг отрядтары бир базым-даа бүрүнгаарлаар эрганы дайзынга бербейн, дириг күш болгаш техника талазы-биле аңаа аар когаралдарны чедирбишаан, Фу-Сунгту быжыы-биле салбайн турар дээрзин «Патет-Лаонуң үнү» радио дамчыткан.

Сөөлгү хүннериң дургузунда улуг когаралдарга таварышканының ужурунда үймээнчилер Сала-Фухуаның соңгу болгаш мурнуу талазында кандыг-даа хөделиишкиннерни ам дээрезинде кылбайн турарлар.

Сала-Фухуна районга үймээнчилериң күштерин мөөңнээнин ажыглавышаан, эвилелчи шериглер Вьентьянның болгаш Луан-Прабанның шуут чоогунга боттарының хөделиишкиннерин идепкейжиткен. Февраль 28-те Патет-Лаонуң отряды Вьентьяндан 15 километр ырак турар үймээнчилериң туруштарын хенертен атакалаан болгаш когаралды чедирген. Ол-ла хүн эвилелчи шериглер Луан-Прабандан 16 километр ырак Бан-Фикче атаканы кылган. Дайзын тулчуушкун шөлүнге дөрт өлүрткен болгаш ийи балыглаттырган кижилерин каггаш барган.

Төп болгаш Мурнуу Лаоста партизаннарның дайынчы хөделиишкиннери идепкейжип турар дугайында дыңнадыглар кээп турар, олар көвүрүглерни үрегдеп, оруктарны моондактап, үймээнчилериң гарнизонунче халдаашкыныны кылып турар. Чоокта чаа партизаннар Саваннакет-Такеттиң оруунда ийи көвүрүглерни буза тевискен, ол көвүрүглеп үймээнчилер аъш-чемни болгаш боочепсекти дажыглап турганнар.

КАР-да бельги өнчүүнү хурааганы

КАИР. (СЭТА). КАР-ның президентизи Насер КАР-биле дипломаттыг харылзааны Бельгияның үскениибиле холбаштыр Каттышкан Араб Республикада бельги өнчүүнү хураар дугайында декретти үндүрген.

Хурааган бельги өнчүүнүң ниити үнези 6 миллион египет фунт хире болуп турар. Хураар дугайында декрет 10 бельги компанияларның эткөрөдгизиниге хамаарыжыр.

Фашистиг өлүрүкчүлериң хөрээниң талазы-биле буруудадыр доктаал

ТАЛЛИН. (СЭТА). Фашистиг хөректеннер Айн-Эрвин Мере, Ральф Перретс болгаш Ян Вийктиң хөрээниң талазы-биле буруудадыр доктаалды февраль 28-те Таллинде чарлап үндүрген. «Күрүнеге удур кемниг-хөректер уъжун кеземче харыысалгазының дугайында» ССР Эвилелиниң 1958 чылдың декабрь 25-те үндүрген Хоойлузунуң бир чүүлү-биле көрдүнген кемниг-хөректер талазы-биле буруудадыышкынны оларга онаган. Эстониянның девискээринге гитлержи эжелелдиң үезинде 125 мүң хире тайбың хамаатыларны болгаш туттурган шериглерни хыдып өлүрген херекке буруудаттырганнар холбашкан. Бужар-бак араатанзыг үүлгедиглерни кылганнарның кол буруулутларының болгаш организакчыларының бирээзи болза, гитлержи эжелелдиң үезинде айыл чок чоруктуң болгаш «СД-нин» эстон полициязының начальниги турган, амгы үеде Лейстер деп англи хоорайда чурттап турар Мере болуру истелгеден илереттинген.

Эстон полицейжи органнарның баштыны турган Мере оларның бүгү шаажылакчы үүлгедиглерин баштап, кем-буруу чок он-он мүң кижилерни араатанзыг байдал-биле хоругдап турган хоругдал лагерьлериниң болгаш хоругдалдың өске-даа черлериниң улуг четкизин удуртуп, Эстониянның девискээринге кандыг-даа кем-буруу чок совет хамаатыларны, туттурган шериглерни массалыы-биле хыдып өлүрүп турган.

1942 чылдың август айда Таллиндеп үжен километр ырак черге «Ягала» деп хоругдал лагерин тургусканы, Чехословакиядан, Германиядан, Польшадан болгаш Европаның өскедаа чурттарындан чедирип эккеп турган европей национал дыг хамаатыларны ук лагерьниң чоогунда Калеви-Лийва деп черге 1942 — 1943 чылдарының дургузунда массалыы-биле өлүрген чоруқту организастаанны дээш ол база буруудаттырып турар.

Идепкейлиг шаажылакчы үүлгедиглериниң уъжун штурмбанфюрер деп атты болгаш ийиги чергениң «демир крестизин» нацистерден Мере алган.

Буруудадыр доктаалда чугаалааны болза: Англи эрге-чагыргалар Мерени совет суд черлериниге амдыгаа чедир шилчидип бербейн турар ол фактыны шериг талазы-биле кем-буруулуг хөректеннерни шилчидер болгаш кеземче көргүзер дугайында бодунуң алган хүлөөлгелериниге чөрүштүр оны англи чазактың чажырганы кылдыр көөрүнден өскээр үнелеп болбас». Делегейниң сөөлгү дайыны доозулганының сөөлүнде Германияда америк эжелел шериглериниң кол штавы шериг талазы-биле кем-буруу үүлгеткен кижи кылдыр Мерени дилеп тывар дугайын чарлаан турганы демдеглеттинген.

Эстонияга чоокка чедир-ле хостуг чурттап турган, өлүм лагери «Ягаланың» комендантызының дузалакчызы Ральф Геррест — ук лагерьге хоругдаттырганнарны (оон иштинде уругларны) массалыы-биле адып өлүрген чоруктуң идепкейлиг киржикчизи. Ол лагерьниң камгалакчызы турган болгаш чоокта чаа туттуруп хоругдаттырган Ян Вийкке база шаажылакчы буруудадыышкынны онаган. Буруудаттырганнарның кайызы-даа боттарының буруузун миннип өчээннер.

Буруудадыр доктаалда он-он хөрөчилериниң, оон иштинде Чехословакияда турарларның аттары киргилээн, олар боттарының өчүктери-биле фашистиг өлүрүкчүлерни бүрүн сойгалап илереткеннер. Буруудадыр доктаалда хөй санныг документилер болгаш хөрөчилелдер коштунган.

Бо херекке буруудаттырып турар, даштыкыже дезип чоруткан айыл чок чоруктуң болгаш «СД-нин» эстон полициязының Б-IV салбырының начальниги турган Эрвин Викстин (ону шилчидерин австрали эрге-чагыргалардан Совет чазак негээн) болгаш Пайде хоорайның полициязының комиссары турган Велло Ээлнурменниң (АКШ-та чурттап турар) кем-буруулуг үүлгедиглериниң материалдарын бүрүн истеп хынаары-биле түскай чорудулгада тургусканы база дыңнаткан.

Он дөрт мүң метр ажыг бедикте

МОСКВА. Март 2. (СЭТА) ССРЭ-ниң В. П. Чкалов аттыг Төп аэроклубунуң спортчу комиссиязы бирги класстың инженер шенекчи ужудукчузу Валентин Мухинниң «ЯК-32» хевириниң чаа реактивтиг самолёду-биле февраль 22-де ужудуушкунунуң дугайында материалды көрген. Валентин Мухин спортчу самолёттарның бо хевириниге бир-ле дугаар 14.283 м бедикче көдүрүлүп үнген болгаш ол түүнелди Бүгү-эвилелдиг чаа рекорду кылдыр бадылаан.

Бо чеднишкиниң дугайында материалдарны Бүгү делегейниң ужарчүүл федерациязынче делегей рекорду кылдыр бадылаары-биле чоруткан.

«ЯК-32» деп турбореактивтиг моторлуг спортчу чаа самолёт герметиктиг кабиналыг моноплан болур. Ында тургускан нарын приборларның дузазы-биле агаар-бойдустуң байдалы берге үеде безин ужуп болур. «ЯК-32» деп самолёттуң ужуп үнериниге болгаш хонарынга улуг эвес девискээрлиг шөлдер негеттинер. Бо самолёттуң көстүп келгени чурттуң аэроклубтарынга улуг таарымчаны болдурар.

Улуг үнелиг аң

Баргузин киш — дыка үнелиг аңнарның бирээзи. Чоокка чедирле бистиң областың девискээринге ол чок турган. Ол кайгамчык чараш, ховар аңны болгаш өскедаа үнелиг аңнарны бистиң аңныыр черлериниге өстүрер айтырыгны барык он ажыг чылдарның мурнунда шиитпирлээн. Ол аңнарны бар черлериниге дириг туткаш, холга өөредип чанчыктырбайн, черлик амыдыралы-биле салыр ужурлуг.

1951 чылдан эгелеп Таңды-Уула сыннарынга хөй эвес санныг Баргузин киштерин салгылаан турган. Чамдык кижилер: оортан чүве будер деп бе, бистиң областың агаар-бойдузунга ол амыдырап шыдавас деп чигзинип-даа турган. Оон бээр ам хөй эвес үе эрткен. Олар ам чүгле Таңды районуң девискээринде өзүп көвүдээн эвес, харын база Улуг-Хем болгаш Чаа-Хөл районнарның таңды сыннарында дыка өзүп көвүдээн. Олар салган девискээрлериниге өске девискээрлерже көжүп, өзүп чоруп турар.

1960 — 1961 чылдарның аңныыр сезонунда Тыва облкүүскомнун чанында аңныыр инспекциязы 25 Баргузин киштерин шенелде кылдыр, белеткелге өлүрерин чөпшээрээн. Ол киштерни ам белеткел контораларында дужаагылаан болгаш оларның шынары дыка эки болуп турар. Ол киштерни аңнаарын дуржулгалыг анчыларга дааскан. Ылаңгыя анчы эштер И. М. Шикин, А. И. Воронин, Н. Г. Мога болгаш өскелердаа — кижи бүрү-ле 5 чедиргилээн.

Вьетнам информас агентилелдиң медеглели

ХАНОЙ. (СЭТА). СЕАТО дөөр агрессчи шериг блогу бодунуң курган чер, агаар болгаш далай күштериниң өөредилгелерин Оожум океанның барыын кезээнге чоруткан соонда бо айның дургузунда Таиландының кырынга агаар күштериниң өөредилгелерин март 1-ден 5-ке чедир, а оон дараазында — Таиландының соңгу-чөөн үш можуларынга шериг өөредилгелерин март 8-тен 18-ке чедир чорудар деп турар. Шеригниң ол бүгү өөредилгелерин Каттышкан Штаттар болгаш Таиланд организастап турар.

Моон-биле холбаштыр Вьетнам информас агентилелдиң медеглеп турары болза, үстүнде айыткан үүлгедиглиг хөделиишкиннер дээрге, Бун Ум — Фуми Носаванның үймээнчилериниң бөлүүн Лаоста хамаатты дайынны калбартырынче чыгаар дээн империалистерниң ниити планының кезээ болур.

АКШ-тың садыг министерствозунуң дыңнадыы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң Вашингтондан дыңнатканы болза: Совет Эвилелинче демир хоюглап болбаазырадыр 45 станоктарны садып үндүрерин моон мурнунда чөпшээрээн бижикти күш чок болдурганын АКШ-тың садыг министерствозу чарлаан.

Шак ындыг станоктарны Совет Эвилелинче чорударын өткен чылын Эйзенхауэрниң чазаа бир-ле дугаарында хоругдаан дээрзин агентилел айыткан. Ынчан камгалал министерствозу ындыг станоктарны «шериг бүдүүлгезинге ажыглай берип болур» деп медеглээн болгай.

МИЛИТАРИЗМНИҢ ОРУУНДАН ЧАЙЛААРЫНЧЕ АКШ-ТЫ САЙРУС ИТОН КЫЙГЫРЫП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Көскү хөй-ниити ажылдакчызы Сайрус Итон милитаризмниң оруундан чайлаарынче Каттышкан Штаттарны кыйгырып турар.

«Каттышкан Штаттарда ышкаш шеригниң ындыг калбак белеткелери-биле» холбашкан хүлөөлгелерни бодунга алган чаңгыс-даа чурт делегей төөгүзүнде кажан-даа турбаан деп Сайрус Итон Канаданың «Телеграм» солунунга чоруткан чагаазында бижээн. «Ам бо үеде Американың камгалал чарыгдаллары чылда 50 миллиард доллар чедип турар. Каттышкан Штаттар даштыкы 36 күрүнелерде 1.400 шериг базаларлыг».

Бай-Тайга районнуң Кызыл-Даг чеди чыл школазының башкыларының бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмү өөредилге чылының эгезинден эгелээн. Баштайгы үеде репертуарга чаа солун чүүлдер тывары-биле башкыларның аразында бир ай хуусаалыг чогаадыкчы конкурсту чарлапкан. Конкурска башкылар идепкейлиг киришкениниң түүнелинде олар боттары чаа ырларны, кожамыктарны, шулуктерни хөй-биле чогаткан. Ылаңгыя В. Чапчыңның «Кызыл-Дагның хөглүг кожаннары» деп сценажыткан кожаныг танцызы, директор И. Бичелдейниң «Болчаг» деп каттырынчыг кожамыы эң эки болган.

Башкыларның баштайгы концерти Совет Конституциянның хүнүн таварыштыр Кызыл-Даг суурнуң клубунга болган. Чон оларның концертин дыка сонуургаан. Оон соонда райкүүскомнуң культура килдизиниң дилээн ёзугаар район төвүнде Культура бажыңынга ийи удаа база кожазында совхоз суурунга улуг чедишкин-биле ойнап көргүскен.

Башкылар суурда совхозтуң ажылчын аныяктарын база-ла ырлаарынга, танцылаарынга, хөгжүмге ойнаарынга өөредип, клубта бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнерин удуртуп турар. Ылаңгыя орус дыл башкызы Эмма Челдыкмашева аныктарга танцыны, М. Ноябрь нота ёзугаар хылдыг хөгжүмүү өөредип турар.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) ниитиниң ыры (Адаанда) Эмма Челдыкашева тыва улустуң «Теве Хая» деп ырызын ырлап турары, бызаанчы-биле уделгезинде— школаның өөредилге эргелекчизи Хертек Таан-оол.

Фото болгаш сөзү И. ДҮМЕН-ООЛДУУ.

Күш-культура болгаш спорт

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ КЫШКЫ XV СПАРТАКИАДАЗЫ

Бистиң областың школачыларының XV кышкы спартакиадазының ийиги хүнүнде бичии уругларның 3 км-ге хаактыг чарыжында Г. Антипина (Чаа-Хөл) 14 мин. 48 сек, эрткеш тиилээн. Ийиги, үшкү черлерде Петрушинна (Таңды) болгаш Александрова (Чөөн-Хемчик). Ооллардың 5 км черге чарыжында Варфоломеев (Таңды), Монгуш (Өвүр) болгаш Улуг-Хем районнуң школачызы Бийден-оол олар тергиидээннер.

Конькиге маңнаарынга Кызылдың школачылары тергиидээннер. Ийи хүннерде 4 дистанцияга болган маргылдааның түүнелинде Оюн Эрес-оол (Кызыл) 251,622 санныг — бирги черни, Юрий Самуэльсон (Кызыл) 253,806 санныг — ийиги черни болгаш Алтай Биче-оол (Таңды) 255,366 санныг — үшкү черни алган. Уруглардан Фролова болгаш Москаленко (кайызы-даа Кызыл) бирги, ийиги черни алганнар.

Команда талазы-биле бичии назылыг уруглар болгаш ооллардың бөлүүнге бирги черни Чаа-Хөлдүң төлөөлекчилери, ийигизин Таңдының болгаш үшкүзүн Бии-Хемниң школачылары алган. Улугларның бөлүүнге бирги үш черни Таңдының, Чаа-Хөлдүң болгаш Кызылдың спортчулары ээлээннер. Ниити команда айы-биле черлер мындыг: 1. Таңды, 2. Кызыл, 3. Чаа-Хөл, Оон дараазында: Улуг-Хем, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Эрзин, Каа-Хем, Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Бай-Тайга районнарның командалары. Тожуунуң школачылары спартакиадага киришпээн.

Районнардан келген школачыларның спортчу көргүзүглери мурнунда чылдарныындан бедик болуп турары өөрүнчүт. Хаакка маңнаан 104 кижиниң 80-ни спортчу разрядтарны дужаган.

Чурукта: Улуг уругларның холушкак эстафетазының тиилекчизи Чаа-Хөл районнуң командазы.

М. ЛЕБЕДЕВ.

Фотозу А. Аирнин.

М. Таль — М. Ботвинник

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Шыдыраа федерациязының президиуму Делегейниң шыдыраа федерациязының (ФИДЕ) дааскаными ёзугаар Москвага болуп эртер — шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону М Таль (Рига) биле делегей чемпиону чораан М. Ботвинник оларның удуг негежир маргылдаазының хуусаазын үзе доктааткан. Ол маргылдаа март 15-те эгелээр.

Мурнунда эткен маргылдаага ышкаш, 24 салыглар ойнаттынар, неделя санында үш салыглар — понедельник, среда болгаш пятница хүннеринде болур. Доозулбаан салыгларны вторник, четверг болгаш суббота хүннеринде төндүр ойнаар.

Бадылаттынган чурумну ёзугаар алырга, делегей чемпиону атты хөвээр камгалап алыр дизе, М. Таль маргылдааны хайым кылдыр доосказ, 12 санны алза, аңаа ол четчир. Ол атты дедир эгидип аар дизе, гроссмейстер М. Ботвиннике 12,5 сан эргежок чугула бооп турар.

Маргылдааның бүгү салыглары Эстраданың күрүне театрынга болгулаар, ол черни шыдыраа маргылдаазын эрттиреринге таарыштыр дерип турар. Доозулбаан салыгларны төндүр ойнаары ССРЭ-ниң Төп шыдыраа клубунга эртер.

Делегейниң шыдыраа федерациязы маргылдааның кол шиитекчизинге делегей гроссмейстери Г. Штальбергти (Швеция), судьязынга — делегей мастери Г. Голомбекти (Англия) бадылаан.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

БАЖЫҢ ЧЕЧЕКТЕРИ

Чечектер боттарының өңү-биле характарны өөртүп, чаагай чыды-биле хандыкшылды өскүдер, бажың иштин кааспап турар. Ынчалза-даа таалалче чүткүтпүшаан, кадыкшылдың дугайын уттуп, соңгалар характарын үнүштер-биле дуглап болбас. Үнүштерге чырык херек-ле, ынчалзажок кижилерге, ылаңгыя уругларга ол онза чүгула.

Өрээл иштинче хүн херелиниң киреринге шаптыктап болбас. Соңга кастыынга бир-ийи кезек бичии үнүштерни: кактус, примул, глацинт, герань деп чечектерни, лимоннуң бичии сыптарын тургузуп болур. Гераньның улуг сыптарын, олеандр, фикус ышкаш улуг үнүштерни хүн херелин дуглавас кылдыр соңгаларның хажыызынга тургузар херек.

Улуг саваларда олурткан чечектерни хүн херелинге тургускан херек чок. Кезип каан букет чечектерни соңгага салбайн, стол, этажерка кырынга салза эки.

Өрээл иштиниң кижилер удуур черлериниге улуг үнүштер тургуспас херек.

Тыва областың санитар-чыдыышкын бажыны.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): уругларга чаа программа — 9.30 шакта; «Дөрт орук», 1-ги кезээ— 11.30, 3.30, 7.30 шактарда; «Дөрт орук», 2-гы кезээ — 1.30, 5.30, 9.30 шактарда; биче залга: уругларга программа — 12.30, 2.30 шактарда; «Ханка» — 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: уругларга программа — 10 шакта; «Ооллар» — 11,15, 1.15 шактарда; «Шимээнниг хүн» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чапаев» — 11, 1 шактарда; «Шоваа кыс» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура - амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС — 00708. Чагыг № 420. Культура эргеделиниң типографиязы